

SEMINARO „Neapykantos nusikaltimų supratimo ir atsako į juos gerinimas“

ATASKAITA

2021 m. birželio 9 d. vyko ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro (ODIHR) ir Vidaus reikalų ministerijos (VRM) įsteigtos darbo grupės veiksmingam atsakui į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą Lietuvoje skatinti nuotolinis seminaras „Neapykantos nusikaltimų supratimo ir atsako į juos gerinimas“. Seminare dalyvavo 21 dalyvis – darbo grupės nariai ir pakaitiniai nariai, policijos, Generalinės prokuratūros atstovai.

Seminaro tikslai buvo:

- aptarti teisinį reglamentavimą, susijusį su neapykantos nusikaltimais, Lietuvoje ir skirtingų Lietuvos institucijų neapykantos nusikaltimų sampratą;
- aptarti, kaip užtikrinti suderintą neapykantos nusikaltimų sampratos įgyvendinimą visose susijusiose institucijose ir veiklose: policijoje, prokuratūroje, teikiant paramą aukoms, bendradarbiaujant su visuomene;
- aptarti atskirų neapykantos nusikaltimų rūšių, tokių kaip neapykantos nusikaltimai dėl lyties ar negalios, ypatumus.

ODIHR atstovui pristačius pagrindines su neapykantos nusikaltimais susijusias sąvokas ir jų praktinį taikymą tarptautiniuose standartuose, kitose Europos šalyse, taip pat ir Lietuvoje, dalyviai aptarė, kaip šios sąvokos pritaikomos Lietuvos kontekste. Išsamiai nagrinėtos neapykantos nusikaltimų dėl negalios ir dėl lyties sampratos, jų praktinis naudojimas.

Diskusijos metu identifikuota nemažai tobulintinų aspektų. Pagrindiniai seminaro metu suformuluoti pasiūlymai dėl tolesnių žingsnių pagal temines grupes:

- **Teisinis neapykantos nusikaltimų reglamentavimas:** gavęs valstybės institucijų prašymą, ODIHR galėtų atlikti dabartinių įstatymų peržiūrą ir pateikti išvadas dėl dabartinės situacijos, taip pat dėl reikalingų Baudžiamojo kodekso nuostatų dėl neapykantos nusikaltimų pakeitimų;
- **Neapykantos nusikaltimų fiksavimas ir duomenys:** pažymėta, kad pasiekta tam tikra pažanga, ypač kalbant apie policijos gebėjimą žymėti sistemoje neapykantos nusikaltimus ir apie statistikos tvarkymą. Šiuo metu rengiami svarbūs Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos pakeitimai – tikimasi, kad jie bus įdiegti 2021 m. pabaigoje. Vis dėlto, kai kurie pranešimai apie neapykantos nusikaltimus tokiais nepripažįstami ir gali likti neužfiksuoti. Siekiant sustiprinti fiksavimo mechanizmus, reikia tolesnių žingsnių, pvz.:
 - **Sistemingai fiksuoti šališkumo indikatorius** ir atitinkamai pakeisti nusikaltimų registravimo bei bylų tvarkymo sistemas;
 - **Sukurti stebėsenai ir fiksavimui taikomą apibrėžtį**, kuria būtų nustatyta, ką reiškia neapykantos nusikaltimas fiksavimo stadijoje; tokia stebėsenos tikslams sukurta apibrėžtis galėtų būti parengta VRM darbo grupėje;
 - Sukūrus stebėsenai taikomą apibrėžtį (arba lygiagrečiai su šiuo procesu) parengti **metodines rekomendacijas (gaires) dėl neapykantos nusikaltimų fiksavimo**; gairėse būtų pateiktas praktinis išaiškinimas, kaip taikyti neapykantos nusikaltimų nuostatose naudojamas sąvokas, dėl kurių aiškinimo gali kilti sunkumų, taip pat tikslios taisyklės, kuriomis reikėtų vadovautis registruojant neapykantos nusikaltimus.

- **Tarpžinybinis susitarimas dėl priemonių neapykantos nusikaltimų atžvilgiu** – jį būtų galima suderinti ir sudaryti tarp įvairių su šiuo klausimu susijusių įstaigų, ministerijų, pilietinės visuomenės organizacijų. Tokiu susitarimu (protokolu, memorandumu) būtų suformuluota bendra darbo schema („kelio žemėlapis“), pagal kurią atitinkamos institucijos išipareigotų atlikti konkrečius žingsnius siekiant kompleksinio atsako į neapykantos nusikaltimus Lietuvoje. Atitinkama diskusija galėtų prasidėti VRM darbo grupėje, o vėliau perkelta į institucijų vadovų lygį;

- **Generalinės prokuratūros parengtų metodinių rekomendacijų dėl neapykantos nusikaltimų tyrimo** supaprastinimas ir pakoregavimas, siekiant konkrečiau apibrėžti sąvokas bei suteikti prokurorams, policijos pareigūnams aiškesnes gaires; jei būtų gautas prašymas, ODIHR yra pasirengęs pateikti pradinį tokio rekomendacijų atnaujinimo variantą ir suteikti pagalbą formuluojant galutinę dokumento redakciją;

- **Mokymai prokurorams dėl neapykantos nusikaltimų tyrimo ir juos padariusių asmenų persekiojimo:** jei būtų gautas prašymas, ODIHR kartu su atitinkamomis šalies institucijomis pristatytų ir įgyvendintų prokurorams skirtą mokymų programą – PAHCT, kurią vykdant atsižvelgiama į galiojančius įstatymus, strategijas ir gaires.

ODIHR išreiškė norą ir pasiryžimą toliau dirbti kartu su Lietuvos partneriais. Sudėtine tokio bendradarbiavimo dalimi galėtų būti pagalba įgyvendinant bet kurias iš anksčiau paminėtų veiklos krypčių.